

# TRỒNG ĐIỀN - LOẠI HÌNH PHÁI SINH CỦA TRỒNG ĐỒNG ĐÔNG SƠN\*

Nguyễn Văn Hào

Viện Khảo cổ học Việt Nam  
Email: haonv39@gmail.com

Ngày nhận bài: 16/8/2019  
Ngày phản biện: 24/8/2019  
Ngày tác giả sửa: 5/9/2019  
Ngày duyệt đăng: 16/10/2019  
Ngày phát hành: 20/11/2019

DOI:

*19* chiếc trống đồng, trên 40 đồ vật có quan hệ mật thiết với trống đồng và trên bốn ngàn hiện vật khác đã lần lượt được các nhà khảo cổ học khai quật tại khu mộ cổ ở Thạch Trại Sơn (Tân Ninh, Văn Nam, Trung Quốc) từ năm 1955 đến năm 1966. Dựa vào đó, người ta đã đưa ra một kết luận thiếu thuyết phục rằng: Người Điền (Trung Quốc) đã chế tạo, sử dụng trống đồng và khu vực người Điền là trung tâm phân bố trống đồng loại hình Thạch Trại Sơn.

Vì vậy, thông qua bài viết này, tác giả đưa ra những lập luận, dẫn chứng đã được nghiên cứu trong thời gian tương đối dài để chứng minh kết luận của các nhà nghiên cứu trống đồng Trung Quốc chưa đủ căn cứ khoa học. Đồng thời, khẳng định quan điểm: Trống Điền là loại trống đoạn mệnh không có cơ hội phát triển thành bất cứ loại trống nào sau này. Cùng với vận mệnh của dân tộc Việt Nam, trống Điền là loại trống phái sinh từ trống Đông Sơn do người Lạc Việt chế tạo.

**Từ khóa:** Trống đồng; Người Điền ở Thạch Trại Sơn; Trống Điền; Tân Ninh, Văn Nam, Trung Quốc.

## 1. Đặt vấn đề

Từ năm 1955 đến 1966, tại khu mộ cổ ở Thạch Trại Sơn (Tân Ninh, Văn Nam, Trung Quốc) đã phát hiện 19 chiếc trống đồng, trên 40 đồ vật có quan hệ mật thiết với trống đồng và trên bốn ngàn hiện vật khác.

Các tác giả của cuốn sách “Trống đồng cổ Trung Quốc” nhận định rằng: “Người Điền chế tạo, sử dụng trống đồng, tuy lịch sử không ghi chép, nhưng một khối lượng lớn trống đồng và những đồ vật có quan hệ mật thiết với trống đồng được phát hiện trong nhóm mộ nói trên, không những chứng minh người Điền chế tạo và sử dụng trống đồng, mà khu vực người Điền là trung tâm phân bố trống đồng loại hình Thạch Trại Sơn”. (Trống loại hình Thạch Trại Sơn bao gồm cả trống Đông Sơn – NVH) (Hội nghiên cứu trống đồng cổ Trung Quốc, 1968)

Trong đồ tùy táng của nhóm mộ người Điền ở Thạch Trại Sơn, ngoài trống đồng và những đồ vật có liên quan mật thiết với trống đồng, còn trên bốn

ngàn đồ vật khác, chẳng lẽ tất cả đồ vật đó cũng do người Điền chế tạo? Trong số đồ tùy táng này, có loại do dân tộc Điền (người Điền) chế tạo, có loại do dân tộc khác, không phải là người Điền chế tạo... Do vậy, cần được phân tích cụ thể, kết luận cụ thể, còn chủ nhân của những ngôi mộ này chỉ là người “sử dụng”, mà không chế tạo ra những đồ vật này!

## 2. Tổng quan nghiên cứu

Tại phương Tây, đã có dấu vết rằng người ta đã biết về trống đồng từ năm 1682. Nhưng mãi tới cuối thế kỷ 19 mới có học giả bàn về trống đồng như Hirth (1890), tác giả này cho rằng trống đồng là của Trung Quốc. Rồi De Grooth (1901) cho trống đồng là của Việt Nam. Trong cuốn “Trống kim loại cổ Đông Nam Á” năm 1902, Franz Heger, nhà khảo cổ học người Áo, khẳng định: Trống đồng xuất phát từ miền Bắc Việt Nam và trung tâm các cuộc tìm kiếm sau này về trống đồng phải là ở vùng này. Ông Heger phân chia 165 chiếc trống được biết đến lúc

\* Bài trình bày tại Hội thảo khoa học quốc tế nhân 110 năm ngày sinh của nhà Khảo cổ học lão thành Tô Bình Kỳ, từ ngày 11 đến 13 tháng 10 năm 2019, ở Bắc Kinh – Trung Quốc, có bổ sung và chỉnh sửa.

ây thành 04 loại - phân loại Heger. Trước thập niên 1950, một số phân loại khác đã được đề xuất, nhưng không có cách nào được chấp nhận rộng rãi như phân loại của Heger.

Các nghiên cứu về trống đồng mãi đến cuối thế kỷ 19 mới được bắt đầu. Trước thập niên 1950, hầu hết các nghiên cứu quan trọng đều do các học giả phương Tây viết, đặc biệt nhất là Heger. Sau khi Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa được thành lập vào năm 1949 và Việt Nam bị chia cắt vào năm 1954, các học giả Việt Nam và Trung Quốc bắt đầu chiếm lĩnh lĩnh vực nghiên cứu về trống đồng. Đến cuối thập niên 1970 và đầu thập niên 1980, đã có những cuộc tranh luận xung quanh việc phân loại trống, ý nghĩa các họa tiết trang trí, niên đại trống..., nhưng chủ đề tranh luận chính yếu là trống đồng xuất phát từ đâu: Miền Bắc Việt Nam hay miền Nam Trung Quốc?

Các công trình nghiên cứu được công bố cho đến thời điểm này, đã mang tới một tổng quan chung về trống đồng như sau: Trống đồng là loại nhạc cụ của dân tộc cổ đại, có phạm vi phân bố khá rộng, vượt xa phạm vi cư trú của một dân tộc. Tại một số tỉnh phía nam Trung Quốc và một số nước Đông Nam Á, có nhiều loại hình trống cùng phân bố trong một khu vực. Tuy nhiên, dân tộc nào đã sáng chế ra các loại trống đó, đến nay, vẫn là vấn đề khá nhạy cảm...

Các nhà nghiên cứu trống đồng ở Việt Nam đã coi đặc điểm của thân trống, bộ phận cộng hưởng âm thanh là tiêu chí cơ bản để xếp loại, tất cả trống đồng có cùng đặc điểm, đã phát hiện được thuộc “trống Đông Sơn”, trong đó có trống do người Lạc Việt chế tạo. “Trống Đông Sơn” là loại trống đa dân tộc... Còn những người nghiên cứu trống đồng ở Trung Quốc đã lấy sưu tập trống phát hiện trong nhóm mộ cổ của người Điền ở Thạch Trại Sơn (Vân Nam) làm trống “tiêu chuẩn” và xếp tất cả loại trống có đặc điểm như trống tìm được ở Thạch Trại Sơn vào chung một loại hình trống, gọi là “loại hình Thạch Trại Sơn” do 06 dân tộc, trong đó có người Lạc Việt, cùng chế tạo.

Sưu tập trống phát hiện trong nhóm mộ của người Điền ở Thạch Trại Sơn không phải là sản phẩm của một dân tộc. Cơ sở của họa văn trang trí trên trống là sự tái hiện tiêu chí của dân tộc đã sáng chế ra trống. Do vậy, trong sưu tập trống trong nhóm mộ ở Thạch Trại Sơn, bên cạnh số đông là trống Đông Sơn do người Việt chế tạo, là một số trống do người Điền chế tạo và trống Điền là loại trống phái sinh từ trống Đông Sơn do người Lạc Việt chế tạo.

### 3. Phương pháp nghiên cứu

Di cảo về trống đồng, đặc biệt là về nguồn gốc trống đồng gần như không có. Hơn nữa cuộc tranh luận xung quanh vấn đề dân tộc nào sáng chế ra các loại trống đó vẫn đang tiếp tục. Do đó, để khẳng định kết luận “Người Điền (Trung Quốc) đã chế tạo và sử dụng trống đồng và khu vực người Điền là trung tâm phân bố trống đồng loại hình Thạch Trại Sơn” là thiếu thuyết phục, tác giả chủ yếu dựa vào các di vật khảo cổ học đã được khai quật - phương pháp nghiên cứu căn bản và cốt yếu của giới khảo cổ học. Đồng thời tham khảo thêm các ghi chép về lịch sử phát triển của các vùng đất nơi khai quật trống đồng, cùng phong tục tập quán của chủ nhân các vùng đất đó.

### 4. Kết quả nghiên cứu

Có thể nói rằng, các tác giả của cuốn sách nói trên, đã xếp tất cả những chiếc trống đồng tương tự trống đồng đã phát hiện trong nhóm mộ ở Thạch Trại Sơn, như trống Đông Sơn ở Việt Nam vào chung cái gọi là trống loại hình Thạch Trại Sơn. Đồng thời, dựa vào những ghi chép trong lịch sử về khu vực đã phát hiện ra trống “loại hình Thạch Trại Sơn”, có bao nhiêu dân tộc đã từng cư trú tại đó, họ là người chế tạo ra những “loại hình Thạch Trại Sơn”... thì thấy rằng: “Loại hình Thạch Trại Sơn” có tới 06 dân tộc cùng chế tạo. Họ là người Điền, người Lao Tầm, người Mi-Mạc, người Dạ Lang, người Câu Đinh và người Lạc Việt (Hội nghiên cứu trống đồng cổ Trung Quốc, 1968). Mà đến nay, trong khu vực phân bố của trống “loại hình Thạch Trại Sơn”, mới chỉ phát hiện ra 02 nền văn hóa khảo cổ học là: Văn hóa Điền và văn hóa Đông Sơn. Văn hóa Điền phân bố ở khu vực Điền Trì (Vân Nam, Trung Quốc), là sản phẩm của người Điền. Văn hóa Đông Sơn, phân bố chủ yếu ở vùng Bắc Bộ Việt Nam, là sản phẩm của Lạc Việt. Còn lại 04 dân tộc khác là người Lao Tầm, người Dạ Lang, người Câu Đinh và người Mi-Mạc thì sao? Chẳng lẽ họ chỉ có thể chế tạo ra trống “loại hình Thạch Trại Sơn”, mà không thể sáng tạo ra một nền văn hóa đồ đồng của mình? Mặt khác, các dân tộc này (bao gồm 06 dân tộc), bằng con đường nào, để cùng nhau chế tạo ra “loại trống Thạch Trại Sơn” như vậy?

#### 4.1. Trước tiên phải khẳng định, trống đồng là một loại nhạc cụ dân tộc.

Chức năng âm nhạc của chúng, do nguyên liệu chế tạo, do hình dáng (mặt trống là nơi để đánh, thân là phần cộng hưởng âm, tai để treo trống khi sử dụng) và còn do quy mô kích thước, do kỹ thuật đúc... quyết định.

Họa văn trang trí trên trống, không có quan hệ với âm thanh của trống. Họa văn trang trí trên trống là biểu hiện quan hệ giữa trống với văn hóa khảo cổ

học mà trống đó là một di vật. Hoa văn này, không chỉ trang trí trên trống đồng, mà còn trang trí trên những di vật khác, nhất là đồ vật bằng đồng khác của cùng văn hóa khảo cổ học. Hoa văn đó là một bộ phận phi vật thể của văn hóa khảo cổ học. Cơ sở của hoa văn trang trí là sự tái hiện tiêu chí của dân tộc đã sáng tạo ra văn hóa khảo cổ học đó.

Theo nguyên lý đó, sưu tập trống đồng (bao gồm trống đồng và những đồ vật có quan hệ mật thiết với trống đồng) tìm được trong nhóm mộ cổ của người Điền ở Thạch Trại Sơn tồn tại 02 loại hoa văn: Một loại gọi là hoa văn “người lông chim” và một loại gọi là hoa văn “người mặc áo dài kẻ sọc”. Chúng là tiêu chí của hai dân tộc khác nhau, hai văn hóa khảo cổ khác nhau. Hoa văn “người lông chim” là tiêu chí của văn hóa Đông Sơn, nó chỉ trang trí trên trống Đông Sơn. Còn hoa văn “người mặc áo kẻ sọc” là hình ảnh của người Điền, dân tộc chủ thể của nước Điền, là tiêu chí của văn hóa Điền, trang trí trên trống Điền và đồ đồng khác của văn hóa Điền. Trong sưu tập trống phát hiện trong nhóm mộ Thạch Trại Sơn, có một số trống trên đó hoa văn “người lông chim” bị cao sạch, rồi khắc lên hoa văn “người mặc áo dài kẻ sọc”. Như trên trống số 3 mộ 13 ở Thạch Trại Sơn, hoa văn “người lông chim” còn sót lại, ẩn hiện phía sau hoa văn “người mặc áo kẻ sọc”...

Nếu cho rằng, hoa văn “người lông chim” là hoa văn của văn hóa Điền, do người Điền tạo ra, thì phải có lý do khiến người Điền làm như vậy. Phải nói rằng, đây là trống trang trí hoa văn “người lông chim”, hay còn gọi là trống Đông Sơn, bị người Điền xóa đi tiêu chí của trống Đông Sơn, khắc lại tiêu chí của văn hóa Điền, biến trống Đông Sơn thành trống Điền. Hiện tượng này chỉ xảy ra trong sưu tập trống đồng do người Điền sử dụng. Ngoài ra, trong bộ di vật tùy táng phát hiện ở đây, còn một số không ít trống đồng có trang trí hoa văn “người lông chim” bị người Điền chuyển đổi thành đồ đựng tiền bằng vỏ ốc. Chúng chiếm một số lớn trong số trên 40 đồ vật được coi là quan hệ mật thiết với trống đồng. Đến đây, từ góc độ tộc thuộc của trống đồng, chúng ta có thể nhận ra hiện tượng chuyển đổi trống Đông Sơn thành trống Điền. Từ trống Đông Sơn, là một loại nhạc cụ sang đồ đựng vỏ ốc, cũng có những điểm tương tự như trường hợp Mã Viện đã lấy trống đồng Lạc Việt, tức là trống Đông Sơn, trên đất Giao Chỉ làm nguyên liệu để chế tạo tượng ngựa, đem về dâng lên trên. Sở dĩ người Điền, hay Mã Viện làm như vậy vì trống trang trí hoa văn “người lông chim”, hay trống đồng Lạc Việt, không phải là sản phẩm của người Điền, không phải do Mã Viện đúc ra, đối với họ không phải là “quốc bảo”, có thể tùy

ý sử dụng.

Sự có mặt của những chiếc trống Đông Sơn trong đời sống của người Điền, không chỉ là tiền đề cho trống Điền ra đời, mà còn cung cấp một khối lượng đáng kể trống đồng để người Điền chuyển đổi thành đồ đựng mà người Điền có nhu cầu cao trong sử dụng hàng ngày. Hiện tượng này, tất nhiên không tồn tại trong văn hóa Đông Sơn.

#### **4.2. Vấn đề niên đại xuất hiện trống đồng trong đời sống của người Điền**

Theo cuốn sách “Trống đồng cổ Trung Quốc”, trong giai đoạn sớm của trống “loại hình Thạch Trại Sơn”, trong đời sống của người Điền ở đây, chưa xuất hiện trống đồng, trống “loại hình Thạch Trại Sơn”, mà chỉ từ trung kỳ của “loại hình Thạch Trại Sơn” trống đồng mới xuất hiện.

Theo sách “Thu hoạch khảo cổ học của Trung Quốc mới” (Sở Khảo cổ Viện Hàn lâm Khoa học Trung Quốc, 1962) biên soạn, trong những ngôi mộ có niên đại từ trung kỳ Tây Hán đến văn kỳ Tây Hán, mới xuất hiện trong đồ tùy táng chôn trong mộ. Do vậy, niên đại trống đồng xuất hiện trong đời sống của người Điền sớm nhất cũng không quá trung kỳ Tây Hán. Trong số những trống Điền đã phát hiện được, như trống số 3 mộ 13, trống số 58 mộ 1 ở Thạch Trại Sơn, trống số 3 Hội Lý ở Tứ Xuyên, trống Động Xá ở Hải Dương (Việt Nam), nhất là 06 chiếc trống Điền trong số 19 chiếc trống phát hiện trong 05 ngôi mộ cổ ở Lào Cai (Việt Nam) năm 1993... Niên đại của chúng thường nằm trong khoảng cuối Tây Hán đến sơ kỳ Đông Hán, một niên đại khá muộn - khoảng niên đại rất có ý nghĩa trong việc nghiên cứu trống Điền nói riêng, cũng như lịch sử nước Điền nói chung.

Chúng ta được biết: “Nước Điền ra đời từ sơ kỳ Chiến Quốc, từ cuối Chiến Quốc đến tạo kỳ Tây Hán là thời kỳ thịnh vượng của nước Điền, nhưng từ trung kỳ Tây Hán về sau, nước Điền bắt đầu suy vong. Từ cuối Tây Hán đến sơ kỳ Đông Hán, nước Điền dần biến mất trong lịch sử Văn Nam, từ sau trung kỳ Đông Hán, nước Điền hoàn toàn rơi vào lãng quên” (Kỳ, 1998). Khoảng thời gian từ cuối Tây Hán đến sơ kỳ Đông Hán là quãng thời gian trống Điền cùng người Điền tỏa đi khắp nơi người khu vực cư trú của người Điền, trong các hướng ra đi đó, hướng phía Nam theo dọc sông Hồng có vẻ rõ rệt nhất. Như vậy, cùng với vận mệnh của dân tộc, trống Điền là loại trống đoạn mệnh không có cơ hội phát triển thành loại trống sau này.

#### **5. Kết luận**

Dựa vào nguyên liệu chế tạo trống, hình dáng, quy mô, kích thước, kỹ thuật đúc trống, đặc biệt là

hoa văn trang trí trên trống – biểu hiện quan hệ giữa trống với văn hóa khảo cổ học mà trống đó là một di vật, có thể thấy sự bất hợp lý trong kết luận của học giả Trung Quốc: “Loại hình Thạch Trại Sơn” có tới 06 dân tộc cùng chế tạo (người Điền, người Lao Tầm, người Mi-Mạc, người Dạ Lang, người Câu Đinh và người Lạc Việt), trong khi đến nay, trong khu vực phân bố của trống “loại hình Thạch Trại Sơn” mới chỉ phát hiện ra 02 nền văn hóa khảo cổ học là: Văn hóa Điền và văn hóa Đông Sơn. Xem xét cả vấn đề niên đại xuất hiện trống đồng trong đời sống của người Điền, có thể khẳng định, cùng với vận mệnh của dân tộc, trống Điền là loại trống đoạn mệnh không có cơ hội phát triển thành loại trống sau này. Do đó, kết luận “Người Điền (Trung Quốc) đã chế tạo và sử dụng trống đồng và khu vực

người Điền là trung tâm phân bố trống đồng loại hình Thạch Trại Sơn” rất thiếu thuyết phục.

Luận điểm này đã được tác giả đưa ra một cách thẳng thắn trong Hội thảo khoa học quốc tế nhân 110 năm ngày sinh của nhà khảo cổ học lão thành Tô Bình Kỳ, diễn ra tại Bắc Kinh (Trung Quốc) từ 11/10 đến 13/10/2019. Đa số các nhà nghiên cứu lịch sử và khảo cổ học đều tán thành và đánh giá cao luận điểm này. Như vậy, có thể khẳng định người Điền ở Thạch Trại Sơn không phải là tác giả chế tạo và sử dụng trống đồng. Trống Điền là loại trống phái sinh từ trống Đông Sơn do người Lạc Việt chế tạo. Đây là một bước tiếp nối quan trọng trong việc đi tìm câu trả lời cho câu hỏi “nhạy cảm” trong giới nghiên cứu trống đồng: Trống đồng xuất phát từ đâu, miền Bắc Việt Nam hay miền Nam Trung Quốc?

---

#### Tài liệu tham khảo

Hội nghiên cứu trống đồng cổ Trung Quốc. (1968). *Trống đồng cổ Trung Quốc*. Nxb. Văn Vật.

Kỳ, T. T. (1998). *Tân Ninh – Thạch Trại Sơn*. Nxb. Mỹ thuật Văn Nam.

Sở Khảo cổ Viện Hàn lâm Khoa học Trung Quốc. (1962). *Thu hoạch khảo cổ của Trung Quốc mới*. Nxb. Văn Vật.

---

## DIEN DRUM - A DERIVATIVE TYPE OF DONG SON DRUM

Nguyen Van Hao

---

Institute of Archaeology  
Email: [haonv39@gmail.com](mailto:haonv39@gmail.com)

Received: 16/8/2019  
Reviewed: 24/8/2019  
Revised: 5/9/2019  
Accepted: 16/10/2019  
Released: 20/11/2019

DOI:

#### Abstract

19 bronze drums, over 40 objects closely related to bronze drums and over four thousand other artifacts were unearthed by archaeologists at the ancient tomb area in Thạch Trại Sơn (Tân Ninh, Văn Nam, China) from 1955 to 1966. Based on that, an unconvincing conclusion was made that the Dien (Chinese) manufactures and uses bronze drums and the Dien area is the division center of the bronze drum of Thạch Trại Sơn type.

Therefore, through this article, the author makes the arguments and evidence that has been studied for a relatively long time to prove that the conclusions of Chinese bronze drums researchers are not scientific enough. At the same time, asserting the view: Dien drum is a paragraph drum type with no chance of developing into any type of drum in the future. Along with the destiny of the Vietnamese people, the Dien drum is a derivative of the Dong Son drum made by Lạc Việt people.

#### Keywords

Bronze drum; Dien people in Thạch Trại Sơn; Dien drum; Tân Ninh, Văn Nam, China.